

τὸν Υἱὸν τὴν γέννησιν ἀναφέρουσα, οὐχ ὡς ὁ μὲν Φωτεινὸς καὶ Σαβέλλιος ἐπὶ τὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν λαβεῖν, ὁ δὲ Ἄρειος φύσιν τινὰ κτιστὴν, τιμιωτέραν πάντων κτισμάτων. Ἄλλ' ἐκείνων μὲν ἡ διαφορὰ πρὸς ἀλλήλους τῶν αἵρετικῶν καὶ κοινωνία δῆλη ἐκ τῶν προειρημένων. Ἡ δὲ καθολικὴ πίστις, μὴ συγχωροῦσα, μετὰ μὲν Ἀρείου καὶ Φωτεινοῦ, κατὰ 5 Σαβελλίου ἕτερον εἶναι πρόσωπον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ τὸν μὲν γεννητόν, τὸν δὲ Πατέρα πάντη ἀγέννητον ὁμολογεῖ· μετὰ δὲ Σαβελλίου κατὰ Φωτεινοῦ καὶ Ἀρείου τὸν Χριστὸν ἀληθῆ καὶ φύσει Θεὸν καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως τῆ Πατρὶ, εἰ καὶ μὴ αὐτοπρόσωπον· ἐξ οὗ τὴν τῆς καθόλου ἀληθείας κρίσιν λαβεῖν δυνατόν. Τοῖς μὲν γὰρ ἀληθέσι καὶ τὸ ψεῦδος 10 συμμαρτυρεῖ, τὰ δὲ ψευδῆ οὐ τοῖς ἀληθέσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς ἐναντιοῦται.

VIII. — Λύσεις τῶν παρὰ τοῦ Ἀρείου εἰσαγομένων ῥημάτων.

Ἐπεὶ δὲ ἀλήθειαν ἀληθεῖα ἐναντίαν εἶναι ἀδύνατον, ἄχρηστα πρὸς 15 τὴν δόξαν αὐτῶν εἰσι τὰ τοῖς Ἀρειανοῖς ἀρπαζόμενα ῥητά· ἡμεῖς γάρ, εἰ καὶ Θεὸν τὸν Πατέρα ὁμολογοῦμεν, καὶ τὸν Υἱὸν Θεόν, ἀλλ' οὐκ ἀφιστάμεθα τοῦ Θεοῦ ἓνα φρονεῖν καὶ ὁμολογεῖν, τὴν αὐτὴν ἀριθμῶ οὐσίαν καὶ φύσιν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκ τῶν γραφῶν εἶναι μεμαθηκότες, οὐχ ὥσπερ ἐν δυσὶν ἀνθρώποις ἑτέρα καὶ ἑτέρα ἀριθμῶ ἀνθρωπότης ἐστίν· τῷ δὲ 20 τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα μόνον ἀληθινὸν Θεὸν εἶναι μᾶλλον ἔπεται τὸ τὴν μόνην καὶ ἀληθῆ θεότητα καὶ τῷ Υἱῷ προσήκειν ἢ μὴ ἀρμόζειν, ἐπειδὴ ἑαυτὸν Υἱὸν ἐμαρτύρει τοῦ Πατρὸς Θεοῦ ὄντα, ἐν ᾧ ἡ ἀληθῆς θεότης μόνῃ ἐστίν. Ὅθεν ὁ Ἰωάννης, ὥσπερ ἐξηγούμενος ταῦτα τοῦ Κυρίου τὰ ῥήματα, καὶ Θεὸν εἶναι τὸν Υἱὸν ἀληθῆ, καὶ ἀληθῆ υἱόν, καὶ ἐν αὐτῷ 25 τὴν αἰώνιον εἶναι λέγει ζωὴν. Φάσκει γὰρ ἐν τῷ τέλει τῆς κανονικῆς· „Ἰνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθῆ Θεόν, καὶ ὦμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ Υἱῷ αὐτοῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθῆς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος“. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς εἰς εἰς Θεός, τὸ περὶ τοῦ Πατρὸς τῷ τῆς θεότητος λόγῳ λεγόμενον καὶ τῷ Υἱῷ πρόσκειται, καὶ ἀνάπαλιν· τῷ γάρ· „Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν 30 Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὔτε τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱός“, οὐκ ἀποκλείεται τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως ὁ Πατήρ, ἢ ὁ Υἱός. Οὕτω κἀνταῦθα | τῷ μόνον ἀληθινὸν Θεὸν εἰπεῖν τὸν Πατέρα οὐκ ἀποκλείεται f. 146 αὐτὸς τῆς ἀληθοῦς θεότητος. „Μακάριος δὲ καὶ μόνος δυνατός“, καὶ τὰ ἐξῆς, οὐχ ὁ Πατήρ ὀνομάζεται, ἀλλὰ τὸ κοινὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ· ὅτι γὰρ 35 καὶ τῷ Υἱῷ ταῦτα προσήκει, ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φανερώς δείκνυται, ὅπου λέγεται ὡς „ἐνεδέδυτο στολὴν ἔρραντισμένην αἵματι, καὶ ἐκαλεῖτο τὸ ὄνομα αὐτοῦ Λόγος Θεοῦ“· καὶ μετὰ ταῦτα προστίθησιν ὡς „εἶχεν ἐν τῷ

ίματίω αὐτοῦ καὶ τῷ μηρῷ γεγραμμένον „ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ κύριος τῶν κυριευόντων“. Ἄλλ' οὐδὲ τῷ „μόνος ἔχων ἀθανασίαν“ ἐκβάλλεται ὁ Υἱός, ἔταν αὐτὸς δωρητὰ ἀθανασίαν, ὡς αὐτὸς φησιν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐκ ἀποθάνειται εἰς τὸν αἰῶνα“.

5 Ὅτι δὲ καὶ ἑαυτὸν δείκνυσιν ὁ Υἱός, αὐτὸς φησὶ περὶ ἑαυτοῦ· ἐν γὰρ τῷ κατὰ Ἰωάννην λέγει· „Ὁ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτόν“. Ὅθεν καὶ πρὸς τοῦτόν φαμεν· „Ἐπίφανον τὸν πρόσωπόν σου καὶ σωθησόμεθα“.

Μεῖζονα δὲ τὸν Πατέρα ἑαυτοῦ λέγει, ὡς ἠλαττωμένου τῇ προσλήψει

10 τῆς δουλικῆς μορφῆς τοῦ κατὰ τὴν θείαν μορφήν Ἰσοῦ ὄντος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὡς ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους φησὶν ὁ Ἀπόστολος κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὑποτετάχθαι λέγεται τῷ Πατρὶ, κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δηλονότι φύσιν· κατὰ γὰρ τὴν θεότητα, „πάντα ποιῶν ὅσα καὶ ὁ Πατήρ, καὶ ἑαυτῷ αὐτὸς πάντα ὑπέταξεν“· καὶ ὁ Ἀπόστολός φησὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῇ πρὸς

16 Φιλιππησίους· „Κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτόν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα“. Ἐκ δὲ τοῦ διδόναι τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα, οὐδὲν ἕτερον ἢ ἡ γέννησις νοεῖται τοῦ Υἱοῦ, καθ' ἣν ὁ Πατήρ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ· ὅπερ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ἐναργῶς δείκνυσιν λέγων· „Ὁ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ μεῖζον πάντων ἐστί“. Τὸ δὲ μεῖζον

20 πάντων ἢ θεία φύσις ἐστίν, ἐν ἣ καὶ ὁ Υἱός ἴσος τῷ δεδωκότι ταύτην Πατρὶ. Καὶ καθαρώτερον ἀναπτύσσων φησὶν· „Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν“. Συνάδει δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους· „Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα“, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ δὲ πάντων ὑψηλότερον ὄνομα, καὶ ᾧ κάμπει γόνυ πᾶν ἐπ' οὐρανίων καὶ ἐπι-

26 γείων, τὸ τῆς θεότητός ἐστιν ὄνομα καὶ πρᾶγμα.

f. 146 v Τὸ δὲ „πάντα δεδόσθαι αὐτῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς“ τῷ „πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ“, αὐτοῦ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος εἶναι ἐν αὐτῷ συμφωνεῖ. Καὶ τῷ μὲν τὸν Πατέρα εἶναι τὸν διδόντα καὶ τὸν Υἱὸν τὸν λαμβάνοντα Σαβέλλιος ἀγχεται· τῷ δὲ μεγέθει τοῦ διδομένου

30 Ἄρειος καταισχύνεται. Οὐκ ἄρα ἐνδειαν τῷ Υἱῷ ταῦτα προσάπτει· οὐ γὰρ ἦν πρὶν ταῦτα αὐτῷ δοθῆναι, ἀλλὰ τὸ γεννηθῆναι τοῦτ' ἐστὶν τὸ δοθῆναι αὐτῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς. Αἰτῶν δὲ δοξασθῆναι, ζητεῖ διαδειχθῆναι ἐν αὐτῷ ἀνθρώπῳ ἤδη γενομένῳ τὴν δόξαν, ἣν ἐξ αἰδίου εἰληφώς εἶχεν ἐν τῷ Πατρὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς.

35 Διδάσκεται δὲ οὐκ ἀγνοῶν· πῶς γὰρ ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς καὶ ἡ δύναμις; Ἀδύνατον γὰρ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ ἀγνοεῖν, ἢ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἀσθενεῖν· ἀλλ' ὡσπερ οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ εἶναι, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ

4 Joh. 11, 26

10 τοῦ: ὁ τοι A, changé ensuite en un mot indéchiffrable

15 Phil. 3, 20-21

19 Joh. 10, 29

21 Joh. 10, 30

23 Phil. 2, 9-10

Πατρός, οὕτως οὐδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰδέναι, ἢ δύνασθαι, ἢ ποιεῖν τι ἀφ' ἑαυτοῦ· ἐπεὶ δὲ τὴν αὐτὴν φύσιν καὶ δύναμιν, ἣν ὁ Πατὴρ ἔχει, καὶ αὐτὸς ἔχει λαβὼν ἐκ Πατρὸς, εἰ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ ἔστιν οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνεργεῖ, οὐδὲν ἤττον καὶ καθ' ἑαυτὸν ἔστι καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐνεργεῖ· διὰ τοῦτο εἰπὼν· „Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν“, συνέζευξεν ὡς „ὅσα ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ὁ Πατὴρ δηλαδὴ, ταῦτα καὶ ὁμοίως ὁ Υἱὸς ποιεῖ“.

Ὅτι δὲ ἐντέλλεται ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, ἢ τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς ὑπακούει, ἢ εὐχεται τῷ Πατρὶ, ἢ ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Πατρὸς, προσήκουσι τῷ Υἱῷ ταῦτα πάντα καθὼς ἔστι τῷ Πατρὶ ὑποτεταγμένος, ὃ κατ' οὐδέν ἔστιν ἕτερον ἢ τὴν ληφθεῖσαν ἀνθρωπότητα. Καὶ τὸ δοξάζεσθαι δὲ καὶ ἀνίστασθαι 10 καὶ ὑπερυψοῦσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν νοοῦνται. Οὐ γὰρ δεῖται τοῦ δοξασθῆναι ὡσπερ ἐκ νέου δόξαν λαμβάνων, ἐπεὶ πρὸ τοῦ κόσμου σχεῖν ταύτην ὁμολογεῖ, ἀλλ' ἔδει τὴν αὐτοῦ δόξαν ὑπὸ τῆς τῆς σαρκὸς ἀσθενείᾳ καλυπτομένην, τῇ δόξῃ πάλιν τῆς σαρκὸς, καὶ ταῖς ἐνεργείαις τῶν θαυμάτων φανερωθῆναι ἐν τῇ εὐσεβείᾳ τῶν πιστευόντων λαῶν. 15

Ἄνεστη δὲ καθὼς πέπονθε καὶ τέθνηκεν, ἤγουν κατὰ τὴν σάρκα, καὶ ὑψώθη καθὼς τεταπείνωτο, ὡς τὸ ἀποστολικὸν δείκνυσι λόγιον, οὐκ ἐλάττων δὲ τοῦ Πατρὸς, ἀνυψούμενος, ἢ δοξαζόμενος, ἢ ἀνιστάμενος παρ' αὐτοῦ, f. 147 εἰ μὴ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Κατὰ γὰρ τὴν θείαν, καθ' ἣν ἴσος ἔστι τῷ Πατρὶ, ἢ αὐτῇ ἔστιν ἀμφοῖν δύναμις καὶ μία ἐνέργεια. Ὅθεν 20 καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει ὑψοῖ, ὡς ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· „ὑψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου“· καὶ ἀνίστησιν ἑαυτόν, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν“. Καὶ οὐ μόνον ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα δοξάζει, ὡς ἐν τῷ· „Δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱὸς σου δοξάσῃ σε“. Δοξάζει δὲ τὸν Πατέρα, οὐ 25 δόξαν αὐτῷ διδούς, ἀλλὰ φανερῶν αὐτὸν τῷ κόσμῳ, ὡς αὐτὸς αὐτόθι φησὶν· „Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις“.

Ἄδύνατον δὲ καὶ τὸν Υἱὸν τὴν ὥραν τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἀγνοεῖν, ἐν ᾧ „οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως οἱ ἀπόκρυφοι“, ἀλλ' ὁ Υἱὸς ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀνθρώπος γεγονώς, ὡς ἂν ἀγνοοῦντα ἔδειξεν 30 ἑαυτόν, οὐκ ἀποκαλύπτων τοῖς μαθηταῖς· συνήθης γὰρ ἔστιν ὁ τρόπος οὗτος τοῦ λέγειν ἐν τῇ Γραφῇ, τὸ τὸν Θεὸν γινώσκειν τι λέγεσθαι, ὅτι γινώσκειν ποιεῖ, ὡς ἐν τῇ Γενέσει· „Νῦν ἔγνω, ὅτι φοβῆ σὺ τὸν Θεόν“, τουτέστι νῦν γινώσκειν πεποίηκα. Οὕτως ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ὁ Υἱὸς λέγεται ἀγνοεῖν, ὅτι ἡμᾶς ἀφίησιν ἀγνοεῖν. 35

Ἡ δὲ λύπη καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ ὀργὴ καὶ τὰ ὅμοια, φανερὸν ὡς προσήκουσι τῷ Χριστῷ ὡς ἀνθρώπῳ, καὶ διὰ τούτων οὐδεμία ἐλάττωσις ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ θεότητι δύναται εἶναι.

Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ παρ' αὐτοῦ ἔλαβεν, ἐξ οὗ καὶ τὰ κτίσματά εἰσι καὶ λαμβάνουσιν, πρωτότοκος εἴρηται· ἀλλ' αὐτὸς μὲν παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν αὐτὴν φύσιν λαμβάνει, τὰ κτίσμαμα δέ, οὐδαμῶς. Ὅθεν οὐ πρωτότοκος μόνον λέγεται, ἀλλὰ καὶ μονογενὴς διὰ τὸν ἰδιάζοντα τῆς λήψεως τρόπον.

Ὁ δὲ τῆς ἐνώσεως τρόπος, ὃν καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐπεύχεται, οὐκ ἀναιρεῖ τὴν τῆς οὐσίας ἐνότητα, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὴν ἀποδείκνυσιν· λέγεται γὰρ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην, ὅτι „ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δέδωκεν αὐτῷ εἰς τὰς χεῖρας“, δι' οὗ δεικνύεται ἐν τῷ Υἱῷ εἶναι τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος. Δῆλον οὖν οὕτως, ὡς αἱ γραφικαὶ μαρτυρίαι, αἱ τοῖς Ἀρειανοῖς f. 147^v ἀρπαζόμεναι, οὐ μάχονται τῇ ἀληθείᾳ, ἣν ἡ καθολικὴ πίστις ὁμολογεῖ.

IX.

Ἐπεὶ δὲ Φωτεινὸς καὶ Σαβέλλιος ὑπὲρ τῶν ἰδίων δοξῶν ἀρπάξουσιν τινὰ ῥητὰ τῆς Γραφῆς, διὰ τῶν αὐτῶν ταῖς ἀποδοθείσαις τοῖς ἄλλοις ῥητοῖς ἐξηγήσεσιν ἐλεγκτέον αὐτούς. Διὰ τῶν αὐτῶν γὰρ καὶ ἡ Σαβελλίου καὶ Φωτεινοῦ καὶ Ἀρείου αἵρεσις καταισχύνεται.

Χ. — Λόγοι περὶ τὴν θεῖαν γέννησιν καὶ πρόδοον. Δῆλον μὲν οὖν ἐξ ὧν ἡ πίστις κηρύττει ἐν ταῖς γραφαῖς, ὡς ὁ Πατὴρ καὶ Υἱός, εἰ καὶ τοῖς προσώποις διακρίνονται, εἰς μέντοι Θεός εἰσι καὶ μίαν ἔχουσιν οὐσίαν καὶ φύσιν. Ἐπεὶ δὲ λίαν ἐστὶ τῆς τῶν κτισμάτων φύσεως πορρώτατον τὸ δύο τινὰ διακεκρίσθαι μὲν τῷ ὑποκειμένῳ, μίαν μέντοι τούτων οὐσίαν ὑπάρχειν, ἐκ τῶν τῆς φύσεως ἰδιωμάτων ὁ ἀνθρώπινος λόγος προϊών, πολλαχῶς καὶ πολλὴν δυσχέρειαν πάσχει περὶ τὸ μυστήριον τῆς θείας γεννήσεως. Ἐπεὶ γὰρ ἡ ἡμῖν ἐγνωσμένη γέννησις μεταβολὴ τις ἐστίν, ἣ ἀντίκειται πάντως φθορᾷ, δυσχερὲς δοκεῖ γέννησιν ἐπὶ Θεοῦ τίθεσθαι, ὃς ἐστὶν ἀμετάβλητος καὶ αἰδῖος καὶ ἀφθαρτος.

Ἐτι, εἰ γεννητός ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐστὶν αἰδῖος, ὡς ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν προϊών· ἀλλ' οὐδὲ Θεὸς ἀληθής, ὅτι μηδὲ ἐνέργειά ἐστὶ καθαρὰ.

Ἐτι, εἰ δέχοιτο τὴν φύσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀνάγκη ἐν αὐτῷ ἄλλο μὲν εἶναι τὸ δεχόμενον, ἄλλο δὲ τὸ ἐγγινόμενον· οὐδὲν γὰρ δέχεται ἑαυτό. Ὁ Υἱὸς ἄρα οὐκ ἐστὶν ἡ οὐσία ἢ ἡ φύσις αὐτοῦ· οὐδ' ἄρα Θεὸς ἀληθής.

Ἐτι, πᾶν τὸ πρὸς τι ἀναφερόμενον ἠρτηται τοῦ πρὸς ὃ ἀναφέρεται· τὸ δὲ ἐτέρου ἠρτημένον οὐκ ἂν εἶναι δύναιτο Θεὸς ἀληθής, καὶ οὕτως εἰ τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἀναφοραῖς διακρίνονται, οὐδέτερος ἐστὶ Θεὸς ἀληθής.

Ἐτι, αἱ ἀντικείμεναι κατηγορίαι πλῆθος δεικνύουσιν ἐν ἐκείνῳ καθ' οὗ

κατηγοροῦνται· τοῦ δὲ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὰ ἀντικείμενα κατηγοροῦνται· ὁ γὰρ Πατὴρ, ἀγέννητος Θεὸς καὶ γεννῶν· ὁ δὲ Υἱὸς Θεὸς γεννητός. Οὐκ ἄρα εἰς Θεὸς ἄμφω.

Ἐκ τούτων καὶ τῶν ὁμοίων τινές, τῷ ἰδίῳ λόγῳ θέλοντες τὰ θεία μετρεῖν μυστήρια, ἐπιχειροῦσι μάχεσθαι τῇ θείᾳ γεννήσει. Ἄλλ' ἐπεὶ ἡ ἀλήθεια καθ' ἑαυτὴν ἐστὶν ἰσχυρά, καὶ οὐδεμιᾶ μάχῃ ταραττομένη, ἀνάγκη σκοπεῖν, ὅπως δείξομεν τὴν τῆς πίστεως ἀλήθειαν ὑπὸ λόγων μὴ δύνασθαι νικηθῆναι.

XI. — Πῶς νοεῖται ἡ γέννησις ἐν τοῖς θείοις, καὶ περὶ τῶν ἐν γραφαῖς περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ λεγομένων.

Τὴν δ' ἀρχὴν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐντεῦθεν προσήκει λαβεῖν ἐν τοῖς πράγμασιν. Ὁ τῆς πρόοδος διάφορος τρόπος κατὰ τὴν τῶν φύσεων ἐστὶ διαφορὰν, καὶ ὅσω τις | φύσις ὑψηλοτέρα ἐστίν, τοσούτῳ τὸ ἐξ αὐτῆς προῖδον μᾶλλον ἐστὶν αὐτῆς ἔνδον, ὃ δῆλον ἐπιούσιν ἕκαστα, ἀρχομένοις ἀπὸ τῶν ἀψύχων, καὶ διὰ τῶν φυτῶν ἐπὶ τὰ αἰσθηθεῖς ζῶντα ἀνιούσιν. Πῦρ μὲν γὰρ ἐκ πυρὸς γεννᾶται, τοῦ ἔξωθεν σώματος ὑπὸ πυρὸς μεταβαλλομένου· φυτὸν δὲ ἐκ φυτοῦ γίνεται, τοῦ ἔνδον ὅπου τοῦ φυτοῦ εἰς σπέρμα μεταβαλλομένου κάκεινου τοῦ σπέρματος τῇ γῇ διδομένου· τῆς δὲ αἰσθητικῆς ζωῆς ἡ πρόοδος, εἰ καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἄρχεται, ἀλλ' ἔνδον τελευτᾷ τοῦ ἔξωθεν αἰσθητοῦ τὸ ἴδιον εἶδος ἐκτιθεμένου ταῖς αἰσθήσεσιν, καὶ μετὰ ταύτας ἐπὶ τὴν φαντασίαν καὶ τοὺς τῆς μνήμης ἔτι θησαυροὺς παραπέμποντος. Ὁ τῆς ζωῆς τοίνυν ταύτης βαθμὸς τελειότερος μὲν τῆς ἐν τοῖς φυτοῖς, ὅσω μᾶλλον ἔνδον ἢ τῆς ζωῆς ταύτης ἐνέργεια περιέχεται· οὐ μέντοι τέλειός ἐστι παντελῶς· αἰεὶ γὰρ ἡ πρόοδος ἀφ' ἐνός ἐστὶν εἰς ἕτερον, καὶ οὐδεμίαν δύναμις αἰσθητικὴ εἰς ἑαυτὴν ἐπιστρέφει.

Ἄκρος τοίνυν καὶ τέλειος βαθμὸς ζωῆς, ὁ κατὰ τὸν νοῦν. Ὁ γὰρ νοῦς εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει, καὶ ἑαυτὸν νοεῖν δύναται. Ἄλλὰ καὶ τῆς νοερᾶς ζωῆς διάφοροι τάξεις· ὁ μὲν γὰρ ἀνθρώπινος νοῦς, εἰ καὶ ἑαυτὸν γινώσκειν δύναται, ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν ἔξωθεν λαμβάνει τῆς γνώσεως, ἐπειδὴ ἄνευ φαντάσματος οὐχ οἶον τέ ἐστι νοεῖν. Τελειότερα δὲ ἢ ἐν ταῖς κεχωρισμέναις οὐσίαις ζωὴ· ἐκεῖ γὰρ ὁ νοῦς ἑαυτὸν δι' ἑαυτοῦ νοεῖ, οὐ διὰ φαντάσματος. Ἄλλ' εἰ καὶ παντελῶς ἐστὶν ἔνδοθεν οὕτως ἢ νόησις αὐτῶν, οὐ μέντοι ἢ νόησις αὐτῶν ἐστὶν ἢ οὐσία αὐτῶν, ὥσπερ οὐδὲ τὸ εἶναι αὐτῶν καὶ τὸ νοεῖν, ταυτόν. Ἡ ἐσχάτη τοίνυν τῆς νοερᾶς ζωῆς τελειότης τῷ Θεῷ μόνῳ προσήκει, ἐν ᾧ οὐχ ἕτερον τὸ νοεῖν παρὰ τὸ εἶναι. Οὕτω τοίνυν τὸ νοηθέν νόημα ἐν τῷ Θεῷ αὐτὴ ἐστὶν ἢ θεία οὐσία, λέγω δὲ νόημα νοηθέν, ὅπερ ὁ νοῦς ἐν ἑαυτῷ συλλαμβάνει περὶ τοῦ νοηθέντος πράγματος, ὅπερ ἐν ἡμῖν οὐκ ἐστὶ ταυτόν καὶ τὸ νοούμενον πρᾶγμα, οὐτ' αὐτὴ ἢ οὐσία τοῦ νοῦ, ἀλλ' ἐστὶν ὥσπερ τις τοῦ νοηθέντος πράγ-

ματος ὁμοιότης ἐν τῷ νῷ συλληφθεῖσα, ἣν σημαίνουσιν αἱ ἔξωθεν φωναί. Ὅθεν καὶ αὐτὸ τὸ νόημα λόγος ἐνδιάθετος ὀνομάζεται, ἔστις τῷ ἔξωθεν λόγῳ σημαίνεται. Καὶ ἔτι τὸ προειρημένον νόημα ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν αὐτὸ τὸ νοούμενον πρᾶγμα, δῆλον· ἄλλο γάρ ἐστι τὸ νοεῖν τὸ
 f. 148^v πρᾶγμα, | καὶ ἄλλο τὸ νοεῖν τὸ νοούμενον νόημα, ὅπερ ὁ νοῦς ποιεῖ, ὅταν εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἐπιστρέφῃ. Ὅθεν καὶ ἕτεραί εἰσιν ἐπιστῆμαι τῶν πραγμάτων αὐτῶν, καὶ ἕτεραι τῶν νοουμένων νοημάτων. Ὅτι δὲ τὸ τοιοῦτον νόημα οὐδ' αὐτὸς ἐστὶν ὁ νοῦς ἐν ἡμῖν, φανερὸν ἐκ τοῦ τὸ μὲν εἶναι τοῦ νοουμένου νοήματος ἐν αὐτῷ συνίστασθαι τῷ νοεῖσθαι, οὐ μέντοι τὸ
 10 εἶναι τοῦ ἡμετέρου νοῦ, οὐ τὸ νοεῖν οὐκ ἔστιν αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτοῦ. Ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῷ Θεῷ ταῦτόν ἐστι τὸ εἶναι καὶ τὸ νοεῖν, αὐτὸς ἐστὶν ὁ νοῦς αὐτοῦ τὸ ἐν αὐτῷ νοηθέν νόημα αὐτοῦ· καὶ ἐπεὶ ὁ νοῦς ἐν αὐτῷ τὸ νοηθέν ἐστὶ πρᾶγμα· τῷ γὰρ νοεῖν ἑαυτὸν τὰ ἄλλα νοεῖ· λείπεται ἐν τῷ Θεῷ ἑαυτὸν νοοῦντι ταῦτόν εἶναι τὸν τε νοοῦντα νοῦν καὶ τὸ νοητὸν
 16 πρᾶγμα καὶ τὸ νοούμενον νόημα. Κατὰ ταύτην τοίνυν τὴν νοερὰν πρόοδον δεῖ νοεῖσθαι τὴν θείαν γέννησιν. Ἀδύνατον γὰρ κατὰ τὰς ἄλλας προόδους τῶν ἀτελεστέρα ζωῆ ζώντων. Τοῦτο δὲ οὕτω σαφηνισθῆναι προσήκει. Ὁ Θεὸς νοεῖ ἑαυτόν, ὡς ἐδείχθη· τὸ δὲ νοητὸν καθὼ νοεῖται ἐν τῷ νοοῦντι ἐστὶν· ἀνάγκη τοίνυν τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ εἶναι ὡς νοούμενον ἐν τῷ νῷ.
 20 Τὸ δὲ νοούμενον ἐν τῷ νοοῦντι τὸ νοούμενόν ἐστι νόημα, ὃ καὶ λόγος ἐστὶ κρύφιος. Ἔστιν ἄρα ἐν τῷ Θεῷ νοοῦντι ἑαυτὸν Λόγος Θεοῦ, ὡς περ Θεὸς νοητός, ὡς περ ὁ τοῦ λίθου λόγος ἐν τῷ νῷ ἐστὶ λίθος νοητός. Κάντευθέν ἐστὶ τὸ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν“.

Ἐπεὶ δ' ὁ θεῖος νοῦς οὐ μόνον ἐστὶν ἐνεργεία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐστὶν
 25 ἐνέργεια καθαρὰ, ἣ οὐσία τοῦ θείου νοῦ αὐτό ἐστὶ τὸ νοεῖν αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ νοῦ. Τὸ δὲ εἶναι τοῦ ἔνδον συλληφθέντος λόγου, ἢ τοῦ νοηθέντος νοήματος, αὐτό ἐστὶ τὸ νοεῖσθαι αὐτοῦ. Ταῦτόν ἄρα ἐστὶ τὸ εἶναι τοῦ θείου λόγου καὶ τοῦ θείου νοῦ, καὶ ἀκολουθῶς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅς ἐστι νοῦς ἑαυτοῦ. Τὸ δ' εἶναι τοῦ Θεοῦ αὐτό ἐστὶν ἡ οὐσία ἢ
 30 ἢ φύσις αὐτοῦ, ἣτις ταῦτόν ἐστι τῷ Θεῷ, ὡς ἐδέδεικτο. Ὁ ἄρα λόγος τοῦ Θεοῦ αὐτό ἐστὶ τὸ θεῖον εἶναι καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ ἀληθῆς Θεός.

Ἐντευθέν ἐστὶν ὃ λέγεται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος“· ὅπερ, ἐπεὶ ἀπολελυμένως λέγεται, δείκνυσι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον
 35 ἀληθῆ Θεὸν ὀφείλειν νοεῖσθαι. Ὁ δὲ τοῦ ἀνθρώπου λόγος οὐ δύναται ἀπολελυμένως ἀνθρωπος λέγεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τι, τουτέστιν ἀνθρωπος νοητός. Ἐπεὶ τοίνυν λέγεται· „Θεὸς ἦν ὁ Λόγος“, δείκνυται τὸν θεῖον Λόγον οὐ
 f. 149 μόνον νοηθέν νόημα | εἶναι, ὡς περ τὸν ἡμέτερον λόγον, ἀλλὰ πρᾶγμα, καὶ φύσιν οὔσαν καὶ ὑφεστῶσαν. Ὁ γὰρ ἀληθῆς Θεὸς ὑφεστῶς ἐστὶν, καὶ
 40 μάλιστα ὡς καθ' αὐτὸν ὢν. Οὐχ οὕτω δὲ ἐστὶν ἢ τοῦ Θεοῦ φύσις ἐν τῷ

Λόγῳ ὡς μία μὲν τῷ εἶδει, διαφέρουσα δὲ τῷ ἀριθμῷ· οὕτω γὰρ ὁ Λόγος ἔχει τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν ὡσπερ τὸ νοεῖν αὐτοῦ ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ· τὸ δὲ νοεῖν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ αὐτὸ τὸ θεῖον εἶναι. Ὁ Λόγος ἄρα αὐτὴν ἔχει τὴν θεῖαν οὐσίαν οὐ μόνον τῷ εἶδει, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀριθμῷ τὴν αὐτὴν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εἰσὶ δύο θεοί, ἀλλ' εἷς 5 Θεός. Ὑπολείπεται μέντοι ἡ τῆς ἀναφορᾶς μόνης διάκρισις, καθόσον ὁ Λόγος ἀναφέρεται πρὸς τὸν οὐ ἐστὶ λόγος ὡς πρὸς τὸν ἐξ οὐ ἐστὶν· πρό- εἰσι γὰρ ὁ ἐνδοθεν λόγος ἐκ τοῦ νοοῦντος, καὶ ὡσπερ τις ὄρος ἐστὶ τῆς νοερᾶς ἐνεργείας. Ὁ γὰρ νοῦς ἐν τῷ νοεῖν συλλαμβάνει καὶ εἰδοποιεῖ τὸ νόημα ἢ τὸν λόγον τὸν νοηθέντα, ὅς ἐστὶν ἀπόκρυφος λόγος· καὶ διὰ 10 τοῦτο ἐκ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ νοεῖν αὐτοῦ πρόβεισι ὁ θεῖος Λόγος, καὶ ἐστὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὡς πρὸς τὸν ἐξ οὐ ἐστὶν. Καὶ ταύτην τὴν διάκρισιν τῆς προόδου ἐμφαίνων ὁ εὐαγγελιστής, ἐπάγει· „Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν“, ὡσπερ ἂν εἰ εἶπεν· „Οὗτος, ὃν ἔφην εἶναι Θεόν, λόγον ὄντα Θεοῦ, διακεκριμένος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ τινὰ τρόπον, ὡσθ' οὕτω δύνασθαι 15 λέγεσθαι πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι“. Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἄλλα νοεῖ, ὡς εἴρηται, τὸ νοεῖν αὐτοῦ ἀρχὴ ἐστὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ νοουμένων πραγ- μάτων, ὅτι αὐτός ἐστιν αὐτῶν αἴτιος διὰ νοῦ καὶ βουλήσεως. Πρὸς δὲ τὸ νοηθέν, ὅπερ ἐστὶν αὐτός, ὡς πρὸς ἀρχὴν παραβάλλεται· ἐστὶ γὰρ τὸ νοητὸν τοῦτο ταῦτόν τῷ νοοῦντι νῶ, οὕτινος ὡσπερ τις ἀπόρροιά ἐστὶν ὁ 20 συλληφθεὶς λόγος. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νοούμενα πράγματα παραβάλλεται ὡσπερ παράδειγμα· πρὸς δὲ τὸν Θεόν, οὐ ἐστὶ λόγος, ὡσπερ εἰκὼν αὐτοῦ· ὡς ἐν τῇ πρὸς Κολασσαεὶς λέγεται, ὅτι „εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου“. Καὶ διότι εἰκὼν ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λέγεται, ὅτι „ἐστὶ 25 χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ“.

Διχῶς δὲ ἐστὶν ἡ εἰκὼν, ἢ κατὰ τὰ συμβεβηκότα, ὡσπερ ὁ χαλκοῦς ἀνδριάς εἰκὼν ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἄνθρωπος· ἢ κατὰ τὴν οὐσίαν, ὡς τὴν αὐτὴν ἔχουσα φύσιν τῷ οὐ ἐστὶν εἰκὼν, ὡς ὁ τοῦ βασιλέως υἱός, ἐν ᾧ ἡ τοῦ πατρὸς εἰκὼν φαίνεται, | τῆς αὐτῆς ὦν αὐτῷ φύσεως. Δέδεικ- f. 149· ται δὲ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰκόνα εἶναι τοῦ λέγοντος κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν ἐκείνου, καὶ ὅτι τῆς αὐτῆς κοινωνεῖ τῷ λέγοντι φύσεως. Λείπεται τοίνυν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον μὴ μόνον εἰκόνα εἶναι, ἀλλὰ καὶ Υἱόν· ἀδύ- νατον γὰρ εἰκόνα τινὰ τῆς αὐτῆς οὐσαν αὐτῷ φύσεως μὴ καὶ υἶόν τὴν αὐτὴν δύνασθαι λέγεσθαι· ἐν μόνοις γὰρ τοῦτο τοῖς ζῶσιν. Τὸ γὰρ ἐκ 36 τινος ζῶντος κατὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ προῖδον υἱός λέγεται.

24 Col. 1, 15

25 Heb. 1, 3

30 αὐτῷ corrigé de αὐτῷ A

34 εἰκόνα

τινὰ: εἰκόνας τινός A

Ἐντευθέν ἐστι τὸ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· „Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱός μου εἶ σύ“. Ἀνάγκη οὖν διὰ τοῦτο καὶ φύσει παρ' αὐτοῦ προΐεναι καὶ γεννᾶσθαι· κἀντευθέν ἐστι τὸ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· „Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε“, ἐν τῇ αἰεὶ οὔσῃ δηλαδὴ αἰδιότητι, ἣτις αἰεὶ ἐνεστῶσά ἐστιν, καὶ μηδὲνα λόγον ἔχουσα παρελθόντος ἢ μέλλοντος. Ἐπεὶ δὲ ἡ γέννησις αὕτη οὔτε ἐξ ὕλης ἐστίν, οὔτε ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν ἐξείσιν, οὔτε ἡ τοῦ γεννῶντος Θεοῦ δύναμις δύναται ἀσθενεῖν, ἀπειρος οὔσα, οὐκ ἔστιν ἐλάττων τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ γεννᾶσθαι, ἀλλ' ἴσος αὐτῷ· κἀντευθέν ἐστι τὸ ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους, ὅτι „οὐκ ἄρπαγμὸν ἠγάθησεν τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ“· καὶ τὸ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην, ὅτι „Ἰησοῦς Πατέρα ἑαυτοῦ ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ“.

Μένει δὲ ἐν τῷ Θεῷ, οὐχ ὡς περ τὰ σωματικῶς γεννώμενα ἀφίστανται τοῦ γεγεννηκότος, ἀλλ' ἕως ἄν ἡ μόνον ἐν τῷ συνελήφθαι μένουσιν ἐν τῷ γεννῶντι. Διὰ τοῦτο ἐν ταῖς παροιμίαις ἡ σοφία φησὶ τοῦ Θεοῦ περὶ ἑαυτῆς· „Οὐπω ἦσαν ἄβυσσοι, καὶ ἐγὼ συνελήφθην“. Ἐπεὶ δὲ ταῦτόν ἐστιν ἐκεῖ τόκος καὶ σύλληψις, διὰ τοῦτο μετ' ὀλίγα πρόσκειται ἐκεῖ· „Πρὸ τῶν βουνῶν ἐγὼ ἐτικτόμην“· αἰδίως τε γὰρ συνελήφθη, καὶ αἰδίως ἐτέχθη ὁ θεῖος Λόγος, οὐχ ὡς ἐν τῇ σωματικῇ γεννήσει προηγεῖται μὲν ἡ σύλληψις τοῦ τόκου πολὺ, χωρίζεται δὲ τοῦ τέξαντος τὸ τεχθέν, ἐπειδὴν τελειωθὲν ἀποτεχθῆ, ἕως ἄν ἀτελὲς ἢ συνειλημμένον τῇ γαστρὶ καὶ περικλειόμενον. Ἴνα δὲ τὸ ταῦτόν τῆς συλλήψεως καὶ τοῦ τόκου καὶ τὸ συναἰδιον καὶ ἡ τελειότης δειχθῆ, καὶ ἵνα μὴ νοοῖτο ὡς, ὅτε συνελαμβάνετο καὶ ἐτίκτετο, οὐπω ἦν, πρόσκειται· „Ὅτε ἠτοίμαζε τοὺς οὐρανοὺς συμπαρήμην“. Καὶ ἐπεὶ τὸ τικτόμενον προῖδν ἐκ γαστρὸς διακρίνεται, καὶ τόκος λέγεται, πρὸς παράστασιν | τοῦ τελείως διακεκρίσθαι εἶρηται ἐν Ψαλμοῖς· „Τὸ ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε“. Ἐπεὶ δὲ τὸ διακεκρίσθαι τὸν λόγον τοῦ γεννῶντος αὐτόν νοῦ οὐκ ἐμποδίζει τὸ τὸν λόγον ἐν τῷ λέγοντι εἶναι, πρὸς παράστασιν τοῦ μὴ κεχωρίσθαι ἀλλ' εἶναι ἐν τῷ λέγοντι εἶρηται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην, ὅτι „ἐν τῷ κόλπῳ ἐστὶ τοῦ Πατρὸς“. Ἐπεὶ δὲ ὁ θεῖος νοῦς ἐνεργεῖα μόνον ἐστίν, καὶ ἡ τοῦ Λόγου πρόοδος ἀπ' αὐτοῦ κατ' οὐδεμίαν παθητικὴν ἐστὶ δύναμις, τὰ ἐν τῇ σωματικῇ γεννήσει διακεκριμένως τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ ἀρμόζοντα, τῷ μὲν κατὰ τὴν ἐνεργητικὴν δύναμις, τῇ δὲ κατὰ τὴν παθητικὴν, πάντα ἐν τῇ τοῦ Λόγου γεννήσει τῷ Πατρὶ ἀποδίδονται ἐν ταῖς θεαῖς γραφαῖς, ὡς περ ἐνεργητικῶς πάντα νοούμενα. Λέγεται γὰρ ὁ Πατὴρ καὶ διδόναι τῷ Υἱῷ ζωὴν καὶ συλλαμβάνειν καὶ τίκτειν.

1 Ps. 2, 7

16 Prov. 8, 25

29 Ioh. 1, 18

3 Ps. 2, 7

23 Prov. 8, 27

9 Phil. 2, 6

25 Ps. 109, 3

10 Ioh. 5, 18

27 τὸ τὸν λόγον: τῷ Α

15 Prov. 8, 24

XII. — Ὅπως Θεοῦ σοφία λέγεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν τῆς σοφίας ἕξιν ἐν ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις εἰδοποιεῖται τις περὶ τῶν θείων ἐν τῷ ἡμετέρῳ νῷ σύλληψις, αὕτη ἢ τοῦ νοῦ σύλληψις, ἥπερ ἐστὶν ὁ ἐνδον λόγος, τὸ τῆς σοφίας λαμβάνειν εἰωθεν ὄνομα, ὃν τρόπον αἱ ἐνέργειαι καὶ τὰ εἶδη τοῖς ὀνόμασι τῶν ἕξεων, ἀφ' ὧν 6 προΐασιν, ὀνομάζονται. Τὸ γὰρ δικαίως γινόμενον δικαιοσύνη πολλάκις λέγεται, καὶ τὸ ἀνδρείως, ἀνδρία, καὶ καθόλου τὸ κατ' ἀρετὴν, ἀρετή, καὶ τὸ σοφῶς νοούμενον οὕτω σοφία τινὸς λέγεται. Ἐν δὲ τῷ Θεῷ σοφία μὲν ἐστὶν καθὼς ἑαυτὸν γινώσκει, ἕξις δὲ οὐκ ἐστὶν αὕτη ἢ σοφία ἐν τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἢ οὐσία αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λόγος ἐστὶν αὐτοῦ καὶ 10 ὡσπερ τις τόκος ἑαυτὸν νοῦντος· οὐκοῦν, ὡς σοφῶς τῷ θείῳ νῷ συλληφθεὶς ἢ γεννηθεὶς, καὶ σοφία λέγεται, ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους· „Αὐτὸν τὸν Χριστὸν Θεοῦ σοφίαν“ ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει.

Ἐπεὶ δὲ ὁ λόγος φανέρωσις τις ἐστὶ τῆς τοῦ νοῦντος σοφίας, καὶ διὰ τοῦτο φῶς λέγεται ἢ θεία σοφία, καθόσον ἐν καθαρᾷ γνώσεως ἐνεργείᾳ συνίσταται. Ἡ δὲ τοῦ φωτὸς φανέρωσις ἀπαύγασμά ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πρόεισιν, εἰκότως καὶ ὁ τῆς σοφίας λόγος ἀπαύγασμα φωτὸς ὀνομάζεται, ὡς ὁ Ἀπόστολος λέγει· „Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης“· ὅθεν καὶ ὁ Υἱὸς τὴν τοῦ Πατρὸς φανέρωσιν ἑαυτῷ ἐπιγράφει, λέγων· „Πάτερ, ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις“. Ὅμως, εἰ καὶ ὁ Υἱὸς, 20 τοῦ Θεοῦ λόγος ὢν, ἰδίως καλεῖται σοφία, ἀλλ' ἀπολελυμένως τὸ τῆς σοφίας ὄνομα κοινὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ· ἢ γὰρ διὰ | τοῦ Λόγου ἐκλάμπουσα f. 150^v σοφία ἢ τοῦ Πατρὸς ἐστὶν οὐσία, ὡς εἴρηται· ἢ δ' οὐσία τοῦ Πατρὸς αὐτῷ καὶ τῷ Υἱῷ ἐστι κοινή.

25

XIII. — Ὅτι εἷς μόνος υἱὸς ἐν τοῖς θείοις.

Ἐπεὶ δ' ὁ Θεὸς νοεῖ μὲν ἑαυτὸν μιᾶ καὶ ἀπλῆ ἐπιβολῇ διὰ τὸ τὸ νοεῖν αὐτοῦ ὑπάρχειν τὸ εἶναι αὐτοῦ, νοῶν δὲ ἑαυτὸν τὰ ἄλλα νοεῖ, ἀνάγκη τὸν αὐτοῦ Λόγον ἓνα μόνον εἶναι. Ἐπεὶ δὲ ἢ τοῦ Λόγου σύλληψις αὕτη ἐστὶν ἢ τοῦ Υἱοῦ γέννησις, λείπεται καὶ μίαν γέννησιν εἶναι καὶ 30 υἱὸν ἓνα· διὸ καὶ μονογενῆς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται. Εἰ δὲ καὶ ὁ Υἱὸς νοεῖ ἑαυτόν, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη λόγον αὐτῷ ἀποδίδοσθαι, κακείνῳ τῷ λόγῳ, λόγον ἕτερον ὁμοίως, καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον, ἵνα ἄπειροι υἱοὶ ὡσι καὶ γεννήσεις ἄπειροι. Ὡσπερ γὰρ ὁ Λόγος οὐκ ἐστὶν ἕτερος Θεὸς παρὰ τὸν γεννῶντα Θεὸν ἢ λέγοντα, οὕτως οὐδὲ ἕτερος νοῦς, καὶ 35 ἀκολούθως οὐδ' ἕτερόν ἐστι τὸ νοεῖν αὐτοῦ, ὥστε οὐδὲ ἕτερος ἐξ αὐτοῦ πρόεισι λόγος. Ἀλλ' οὐδὲ ἑαυτοῦ Λόγος ἐστὶ νοῶν ἑαυτόν· τὸ γὰρ εἶναι λόγον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἰδίως ἐπιγράφεται τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ ἐκ Θεοῦ λέγοντος

εἶναι ἰδίως ἐπιγράφεται τῷ Υἱῷ. Ἄλλ' οὐδ' ἔστιν ἀδύνατος, μὴ δυνάμενος γεννησάσθαι καὶ αὐτὸς υἱόν. Ἐκ γὰρ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἔστι καὶ τὸ τὸν λόγον συλλαμβάνεσθαι καὶ τὸ τὸν λέγοντα συλλαμβάνειν, τουτέστι τὸ τὸν Πατέρα γεννᾶν, καὶ τὸν Υἱὸν γεννᾶσθαι. Ἄλλ' ὁ Πατήρ γεννητικὴν ἔχει
 6 μόνον τὴν δύναμιν ταύτην πρὸς τὸ γεννᾶν, καὶ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸ γεννᾶσθαι μόνον τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν.

Λέγεται δὲ ὁ Υἱὸς ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους „φέρειν τὰ σύμπαντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ“, τουτέστι τῷ Λόγῳ, διότι τὸ ἐκ τοῦ λόγου γινόμενον τὸ ὄνομα τοῦ λόγου λαμβάνει, ὡσπερ καὶ ἡ τῆς θείας σοφίας
 10 ἐν τοῖς κτίσμασι διὰ τῶν ἔργων ἀνάπτυξις σοφία Θεοῦ λέγεται, ὡς ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ. „Αὐτὸς ἔκτισε τὴν σοφίαν πνεύματι ἁγίῳ“· καὶ ἐπ' ἀνθρώπων σοφία λέγεται οὐ μόνον ἢ ἕξις ἢ ἔστι σοφός τις, ἀλλὰ καὶ τὸ σοφῶς νοούμενον ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὸ σοφῶς ἔτι ποιούμενον· καὶ ἡ ἔκφανσις τοῦ λόγου λόγος καλεῖται, ὅτι δεκτικὴ τοῦ ἔνδον λόγου ἔστιν, ὡσπερ λόγος
 15 λόγου. Οὕτω τοίνυν καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ τόκου διὰ τῶν ἔξωθεν ἔργων ἐξ-ἀπλωσις λόγος καὶ ῥῆμα ὀνομάζεται τοῦ λόγου· ἔστι δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ τῶν ὄντων λόγος, ἀλλὰ οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· τοῦ μὲν γὰρ Θεοῦ Λόγος ἔστιν ὡς ἐξ αὐτοῦ προϊών, κατὰ τὰ εἰρημένα· τῶν δὲ ἄλλων
 f. 151 ὡς αἰτία καὶ λόγος τοῦ εἶναι αὐτὰ τέλειος. | Πῶς δὲ τῶν καθ' ἕκαστα
 20 λόγος ἔστιν, φανερόν ἐστιν ἐξ ὧν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἐδείκνυμεν τὸν Θεὸν γινώσκειν ἔχειν ἰδίαν ἐκάστου τῶν ὄντων. Ἐπεὶ οὖν ὁ διὰ νοῦ ποιῶν ἐνεργεῖ διὰ τοῦ λόγου τῶν ἔργων, ὃν ἔχει παρ' ἑαυτοῦ, ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἀνάγκη φύσεως, ἀλλὰ διὰ νοῦ καὶ βουλήσεως ἐδείχθη ποιῶν, διὰ τοῦτο πάντα πεποιηκέναι λέγεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Λόγου αὐτοῦ, ὅς ἐστι καὶ
 25 λόγος τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένων, ὡς εἴρηται. Καὶ τοῦτ' ἔστι τό· „Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο“, καὶ τό· „εἶπεν ὁ Θεός· γεννηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς“, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ περιέλαβεν ὁ ψαλμῶδης ἐν τῷ· „Αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν“, τουτέστι λόγον προήνεγκε, δι' οὗ εἰς τὸ εἶναι πάντα παρήγαγεν, ὡς διὰ λόγου τῶν πραγμάτων τελείου. Ἐπεὶ δὲ ταυτὸν ἔστιν
 30 αἰτιον τῆς τε συντηρήσεως καὶ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, φησὶν ὁ ψαλμῶδης· „Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν“· καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους, ὅτι „φέρει πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ“· δι' οὗ γὰρ γεγόνασι, καὶ ἐν τῷ εἶναι συντηροῦνται. Πῶς δὲ δεῖ νοεῖν τό ῥῆμα τι, εἴρηται. Διότι δὲ ὁ τοῦ τεχνίτου λόγος εἶδος ἔστι μόνον νοητόν, οὐχ
 35 ὑφεστῶς, καὶ τῷ μὴ ὑφεστῶτι τὸ ποιεῖν οὐχ ἀρμόζει ἰδίως, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ὁ τῆς οἰκίας λόγος ὁ ἐν τῷ τεχνίτῃ ποιεῖ, ἀλλ' ὁ τεχνίτης δι' αὐτοῦ

7 Heb. 2, 3 11 Eccli. 1, 9 25 Ioh. 1, 3 26 Gen. 1, 3 27 Ps. 148, 5
 31 Ps. 32, 6 32 Heb. 1, 8

τὴν οἰκίαν ποιεῖ, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὑφ' ἑστώως ἐστὶ καὶ λόγος τῶν ὑπὸ Θεοῦ γεγενημένων ἐστίν, καὶ αὐτὸς ποιεῖν λέγεται, οὐ δι' αὐτοῦ μόνον γίνεσθαι τι· καὶ διὰ τοῦτο ἢ τοῦ Θεοῦ σοφία ἐν ταῖς Παροιμίαις φησὶν· „Μετ' αὐτοῦ ἤμην πάντα ἀρμόζουσα“· καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Ὁ Κύριος ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι“.

Ἀνάγκη δὲ καὶ πάντα τὰ γενόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ προὑφ' ἑστώωνται, καὶ πρὶν ἐν τῇ ἑαυτῶν εἶναι φύσει· τὸ γὰρ διὰ νοῦ γεγενημένον, ἢ οἰκία, λόγου χάριν, προὑφίσταται ἐν τῷ λόγῳ τοῦ τεχνίτου· τὸ δὲ ἐν τινι ὄν, κατὰ τὴν φύσιν ἐστὶ τοῦ ἐν ᾧ ἐστὶ, καὶ οὐ κατὰ τὴν αὐτοῦ, ὡς ἢ ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ τεχνίτου οἰκία νοητῶς καὶ ἀύλως ὑφίσταται. Ἐπεὶ οὖν ὁ θεῖος Λόγος ἀύλος ἐστὶ καὶ ἀπλοῦς, καὶ οὐ μόνον ζῶν ἀλλὰ καὶ ζωὴ, καὶ αὐτὸς ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ, διὰ τοῦτο τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενόμενα, ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ προὑφ' ἑστώωτα κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ, ἐξ αἰδίου καὶ ἀύλως εἰσὶν ἐκεῖ καὶ πάσης ἀνευ συνθέσεως, καὶ οὐδὲν ἕτερον εἰσὶν ἐν αὐτῷ ἢ αὐτὸς ὁ Λόγος, ὅς ἐστι ζωὴ· διὸ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην λέγεται· „Ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν“ | τουτέστιν ἐν τῷ Λόγῳ. Ὡς περὶ δὲ τῶν φύσει ὑφ' ἑστώωνται αἰτίας ἐστὶν ὁ Θεὸς διὰ νοῦ, οὕτω καὶ πᾶσα νοερὰ γνῶσις ἐκ τοῦ θείου νοῦ κάτεισιν· καὶ ὡς περὶ παράγει πάντα εἰς τὸ εἶναι διὰ τοῦ Λόγου, οὕτω καὶ γνῶσιν ἐντίθησι νοερὰν τοῖς δεχομένοις διὰ τοῦ Λόγου· διὸ ἐπάγεται· „Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων“· Αὐτὸς γὰρ ὁ Λόγος, ζωὴ ὢν, καὶ ἐν ᾧ πάντα ζωὴ εἰσὶν, ὡς φῶς ταῖς τῶν ἀνθρώπων διανοίαις τὴν ἀλήθειαν φανεροῖ. Οὐκ ἐστὶ δὲ τῆς ἀσθενείας τοῦ Λόγου τὸ μὴ πάντας ἀνθρώπους εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐρχεσθαι γνῶσιν, εἶναι δὲ τινὰς καὶ ἐσκοτισμένους, ἀλλὰ τοῦτο τῆς ἀσθενείας τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, τῶν μὴ πρὸς τὸν Λόγον ἐπιστρεφομένων μηδὲ δέχεσθαι τοῦτον ἰκανῶς δυναμένων. Ὅθεν καὶ μέχρι νῦν ὑπολέλειπται τὸ σκότος ἐν τοῖς ἀνθρώποις, πλέον ἢ ἔλαττον, καθόσον μάλλον ἢ ἥττον ἐπιστρέφονται πρὸς τὸν Λόγον καὶ εἰσὶν αὐτοῦ δεκτικοί. Ὅθεν καὶ ὁ Ἰωάννης τῆς φανερωτικῆς τοῦ Λόγου δυνάμεως πᾶσαν ἀσθενείαν ἐξορίζων, εἰπὼν· „Ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων“, συνάπτει, ὅτι „ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν“· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ λάμπειν τὸ φῶς ἐστὶ τὸ σκότος, ἀλλ' ἐκ τοῦ τινὰς μὴ δέχεσθαι τοῦ Λόγου τὸ φῶς, ὡς περὶ τοῦ σωματικοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου εἰς τὴν οἰκουμένην διαχεομένου, σκότος ἐστὶ τῷ κεκλεισμένους ἢ ἀσθενεῖς ἔχοντι τοὺς ὀφθαλμούς.

Ταῦτά εἰσὶν ἃ περὶ τῆς θείας γεννήσεως καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν θείων γραφῶν κατὰ τὸ δυνατόν δεδιδάγμεθα, καὶ ὡς ἐν ἀποσημίῳσι ἐτέθησαν.